

Baròmetre Social dels Museus

Resultats de la fase test

Museus

20

30

Baròmetre Social dels Museus. Presentació dels resultats de la fase test

El Baròmetre Social dels Museus (BSM) és un projecte del Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles. En el marc del *Pla de Museus de Catalunya*, el BSM neix com una de les actuacions de l'objectiu 6.3., amb la intenció de convertir-se en una eina bàsica per donar a conèixer el valor públic dels equipaments museístics¹.

En aquest sentit, el projecte respon a la idea de museu social que vertebrava el *Pla de Museus*, ja que pretén posar de manifest els beneficis que les institucions museístiques aporten al conjunt de la ciutadania, emfatitzant l'impacte positiu que tenen en les vides individuals i col·lectives de les persones i mostrant el treball col·laboratiu que desenvolupen per atendre els reptes socials actuals.

El BSM és un instrument d'*advocacy* que vol visibilitzar les tasques que duen a terme els museus més enllà de les seves funcions canòniques, ensenyant públicament els seus esforços per acostar-se als públics. Al mateix temps, afavoreix la creació d'una xarxa d'acompanyament i de reflexió entorn dels temes socials que més preocupen als professionals dels museus.

Per a fer-ho, el BSM necessita recollir dades que permetin mesurar la capacitat dels equipaments museístics de promoure impactes socials, és a dir, ha d'esdevenir una eina que generi evidències i dades numèriques que serveixin de base per a comunicar les seves tasques i que, alhora, contribueixin a la millora de la gestió de les institucions museístiques. Així doncs, es defineix com “una relació d'indicadors sobre el rendiment social dels museus per mostrar els beneficis que aporten a la societat fent visible l'activitat menys visible (preservació i gestió de col·leccions, recerca), a través dels impactes que tenen, però també la més relacionada amb els públics (educació, exposicions, visites...)”².

El BSM és fruit d'un procés de treball iniciat l'any 2018 amb la proposta de model elaborada per la consultora Margarida Loran³. D'una banda, aquest document ofereix una revisió de la literatura existent sobre el concepte de valor públic i altres marcs d'avaluació previs, i de l'altra, aporta un ampli conjunt d'indicadors com a punt de partida, dividits en sis àmbits d'impacte:

- 1. Ampliar la participació:** analitza la correlació entre el públic dels museus i la diversitat demogràfica de la població catalana, atenint-se als esforços per a un major accés als continguts i a la diversificació de l'audiència.
- 2. Preservar el patrimoni:** pregunta per la contribució a la construcció d'una memòria, identitat i sentit de pertinença col·lectius i pel grau d'accessibilitat del patrimoni.

---

¹ Objectiu específic 6.3. “Augmentar la visibilitat del museu mitjançant estratègies de promoció del seu valor públic.” a *Museus 2030. Pla de museus de Catalunya*. Departament de Cultura, 2020, pàg. 174-175. Disponible a: <<https://cultura.gencat.cat/web/.content/sscc/pla-museus-2030/documents/Pla-Museus-aprovat-Govern-2020.pdf>>.

² Op. cit. *Museus 2030. Pla de museus de Catalunya*, pàg. 175.

³ Loran, Margarida. *Baròmetre Social dels Museus. Proposta de model i desenvolupament*, 2018. Disponible a: <https://cultura.gencat.cat/web/.content/dgpc/museus/02-dimensio-social/barometre-social/Proposta-de-Barometre-Social-dels-Museus_2.pdf>.

3. **Reforçar el capital social:** tracta les accions que reforcen les relacions ciutadanes, la cohesió social, la inclusió de col·lectius minoritzats i la qualitat de vida o benestar de les comunitats.
4. **Augmentar el coneixement públic:** aborda la capacitat per generar nous coneixements i com aquests contribueixen a treballar reptes socials i a construir una societat més inclusiva.
5. **Servir a l'educació:** relaciona l'acció educativa dels museus amb els centres educatius i la millora de l'educació a Catalunya.
6. **Avançar el canvi social:** valora l'efecte dels museus en relació amb els ODS i la seva vinculació amb la sostenibilitat, la justícia social i la diversitat cultural.

D'acord amb aquesta primera fase, al llarg del 2019 un grup pilot de professionals va debatre i consensuar la selecció dels 35 indicadors més rellevants, atenint-se al seu grau de significació i a la viabilitat per obtenir-los. També va determinar que s'havien de recollir des d'una perspectiva tant quantitativa com qualitativa⁴.

Finalment, l'any 2022 s'ha encarregat la implementació d'una fase test a l'Observatori dels Públics del Patrimoni Cultural de Catalunya (OPPCC) amb l'objectiu de contrastar i dimensionar l'aplicació de l'eina, tal com s'havia previst. Aquesta fase s'ha centrat en l'anàlisi quantitativa, els resultats de la qual es presenten en aquest informe, mentre que la qualitativa es concretarà a partir dels casos de bones pràctiques detectats en la primera recollida d'informació i de l'estudi de models internacionals similars.

L'anàlisi quantitativa s'ha caracteritzat per una metodologia autoavaluativa en què dotze museus d'arreu del territori, de temàtiques i mides diferents, han aportat voluntàriament informació sobre els 35 indicadors⁵. A més, l'OPPCC ha complementat la informació proporcionada pels museus amb el Recompte de Públics anual i altres dades prèviament recollides en el Registre de Museus de Catalunya.

En conjunt, el fet de comptabilitzar i analitzar l'impacte social dels equipaments museístics d'una manera numèrica, i en un futur, sistemàtica, és un exercici complex, però pioner a tot l'Estat espanyol i el primer que permet avaluar un conjunt d'accions essencials en la definició de museu que normalment no s'acostumen a recollir en les estadístiques. Així mateix, el BSM pot convertir-se en un instrument útil a l'hora de sol·licitar el suport d'altres òrgans implicats en la gestió de les institucions en la mesura que aporta evidències quantitatives i qualitatives.

Els resultats obtinguts en la fase test, que es presenten a continuació, són positius i ofereixen múltiples exemples de bones pràctiques museístiques. Els projectes recollits, siguin individuals o conjunts, demostren la cooperació i el treball constant que els

---

⁴ El grup pilot estava format per la consultora Margarida Loran, un professional del Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles i un representant del Museu d'Art Contemporani de Barcelona, el Museu Marítim de Barcelona, el Museu Nacional d'Art de Catalunya, el Museu del Ter, el Museu de la Vida Rural i els Museus de Sant Cugat. Més informació a: <<https://cultura.gencat.cat/ca/temes/museus/dimensio-social/barometre-social/grup-de-treball-del-barometre-social/>>.

⁵ Els museus que han participat en la fase test són: Can Quintana. Museu de la Mediterrània, Museu d'Art de Girona, Museu de Guissona, Museu de la Vida Rural, Museu del Ter, Museu de Val d'Aran, Museu Etnològic del Montseny, Museu Frederic Marès, Museu Marítim de Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya, Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya i Museus d'Esplugues de Llobregat.

museus tenen amb entitats, associacions i agents de l'entorn proper, a la vegada que fomenten la reflexió i el debat al voltant de temàtiques socials amb la participació de diversos col·lectius.

D'altra banda, l'aplicació del qüestionari ha posat de manifest la necessitat de matisar i redefinir alguns dels àmbits d'impacte i els seus indicadors per tal d'alinejar el qüestionari del BSM amb la resta de models de recollida de dades actuals i de donar resposta a l'heterogeneïtat del sistema museístic català. En conseqüència, gràcies a aquesta fase i a la part qualitativa que tindrà lloc durant els pròxims mesos, s'està treballant en l'adequació del BSM per fer-lo més inclusiu i proporcionar un retrat holístic de la labor social dels museus catalans.

La previsió és fer extensiva la implementació del BSM a la resta d'equipaments museístics catalans que hi vulguin participar de forma voluntària i poder, així, obtenir una radiografia més àmplia del seu valor públic. Tal com evidencia la informació recollida, els museus catalans ja incorporen aquesta visió col·lectiva i orienten les seves actuacions cap a aquest model de museu social.

A continuació es presenta un resum executiu amb les principals dades obtingudes en la fase test. Així mateix, s'adjunta l'informe de resultats elaborat per l'OPPCC, amb el detall de les preguntes dels sis àmbits d'impacte i els gràfics elaborats a partir de les respostes. A més, en cada apartat s'hi recullen exemples de bones pràctiques i comentaris sobre la importància i el significat de cadascun dels indicadors.

Resum executiu

Les dades facilitades pels dotze museus participants en la fase test posen de manifest que s'està treballant en la línia de museu social que persegueix el *Pla de Museus*.

Ampliar la participació

Els museus són institucions que treballen al servei de la societat en un sentit ampli i en tota la seva diversitat. En termes numèrics, si bé la xifra de visitants no és una dada que es relaciona directament amb l'impacte social, sí que demostra un retorn a la presencialitat i, per tant, el valor que el públic dona als equipaments museístics. En el cas dels museus participants en la fase test, han sumat un total de 655.354 visitants, dels quals un **64,7%** va poder accedir-hi de forma gratuïta.

Preservar el patrimoni

Més enllà del nombre d'ítems patrimonials i objectes conservats (1.571.523 en total), els museus enquestats gestionen **301 espais i monuments** a banda de les seves seves principals. Aquest fet s'accentua en equipaments més petits, que, fruit de la seva expertesa, intervenen en la protecció i valorització d'immobles municipals en cooperació amb entitats del territori local.

Així doncs, els museus tenen una presència notable en el seu entorn i context, sigui perquè fan la funció de museu arrelat a la identitat del seu territori, com en el cas dels Musèus dera Val d'Aran, sigui perquè afavoreixen la construcció o recuperació de la memòria, identitat i sentit de pertinença locals.

De fet, els equipaments museístics esdevenen curadors dels records comuns quan participen en **projectes de recuperació de la memòria** de la seva comunitat. De les 59 iniciatives en què han participat els museus de la fase test, en destaca l'exposició [Memòries d'una pandèmia](#), una crida col·lectiva a la ciutadania perquè aportés material relacionat amb les seves vivències de la Covid-19 amb la finalitat de reflexionar sobre els efectes causats per la pandèmia i divulgar en temps real un episodi històric de transcendència mundial.

Amb la intenció de promoure l'accés al patrimoni i fer-lo accessible i rellevant per a la ciutadania, els dotze museus han participat en **33 projectes en col·laboració** amb altres agents socials, sobre temes (art, història, antropologia, masclisme, etc.) i de tipologies diverses (documentació, conservació, didàctica, inserció social, etc.).

Reforçar el capital social

Els museus han enfortit les seves relacions amb la ciutadania, en els casos de la fase test, establint un total de **113 partenariats** amb organitzacions culturals, cíviques o educatives del seu context. En aquest sentit, 68 dels partenariats no es vinculen directament amb l'esfera cultural, fet que demostra l'esforç dels equipaments museístics per a integrar en els seus programes d'actuació les preocupacions i les necessitats de la seva comunitat més enllà de l'àmbit patrimonial.

Així mateix, els membres dels equips d'aquests museus s'han integrat en **88 òrgans de participació** locals de diferents àmbits professionals (patrimonials, culturals, educatius, socials, mediambientals, urbanístics, etc.) per treballar projectes de manera cooperativa amb la resta d'agents del seu entorn. A més, han comptat amb la participació de 118 voluntaris que s'han implicat activament en el dia a dia del museu.

D'altra banda, les dades recollides mostren com els equipaments museístics tenen una funció rellevant de cohesionadors socials, en la mesura que esdevenen espais de trobada de la seva comunitat i estan oberts a diferents usos i actuacions. En aquest sentit, els museus enquestats han acollit a les seves instal·lacions activitats organitzades per altres entitats, en les quals han participat un total de 101.653 usuaris.

Amb la intenció de contribuir a la qualitat de vida del seu entorn, els museus també han ofert 85 programes adreçats a segments de públics específics, com ara famílies o joves. Així mateix, han desenvolupat 36 actuacions per a persones amb diversitat funcional o altres discapacitats i 62 per a persones i col·lectius en risc d'exclusió social, aplegant un total de **3.582 usuaris**.

L'interès per assolir l'accessibilitat universal i millorar el benestar de les persones són aspectes compartits pel conjunt de museus catalans. La majoria d'equipaments museístics formen part o impulsen programes que plantegen l'ús dels seus espais com entorns inclusius de reflexió que ajuden a la integració social o al benestar i al gaudi de les persones. A tall d'exemple, els projectes [Mar & Memòria](#) del Museu Marítim de Barcelona i [Records i memòria als Museus](#) dels Museus d'Esplugues de Llobregat pretenen evocar les vivències de persones amb demència per afavorir les seves relacions socials, autoestima i estat d'ànim.

Augmentar el coneixement públic

Els museus democratitzen el coneixement i el posen a disposició del públic general, d'una banda, digitalitzant les seves col·leccions (les dotze institucions participants

tenen **188.708 ítems** en accés obert i gratuïts), i de l'altra, oferint peces en préstec a organitzacions o altres museus.

Així mateix, els equipaments museístics generen nous coneixements a través de la recerca científica vinculada a la seva temàtica, aporten la seva expertesa en programes externs i col·laboren amb universitats i centres d'investigació. En concret, els museus de la fase test han publicat 46 articles acadèmics, han participat en 110 projectes externs i en 8 recerques finançades amb ajuts competitius i han establert 44 partenariats de col·laboració amb centres universitaris i d'educació superior.

Per tal de fomentar la participació ciutadana i al mateix temps compartir coneixements, els museus impulsen **projectes de documentació** (101 comptabilitzats al qüestionari) en què intervé activament la població, aportant el seu testimoni sobre la memòria vinculada al territori i a les col·leccions dels equipaments.

El conjunt dels museus col·laboren i treballen de forma mancomunada per donar resposta als reptes socials i sectorials que comparteixen. En total, aquests dotze equipaments museístics s'integren en **49 xarxes** diferents (34 de Catalunya i 15 fora del territori català), d'entre les quals destaquen les xarxes territorials i temàtiques del Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles o la Xarxa de Museus Locals de la Diputació de Barcelona.

Servir a l'educació

Els museus són institucions amb un alt valor educatiu que poden contribuir a la millora de l'educació, formal i no formal, a Catalunya i que treballen per garantir la igualtat d'accés en els continguts educatius. Per aquest motiu, la majoria dels equipaments museístics col·labora amb les escoles o els centres d'educació del seu context.

En termes generals, la taxa de penetració escolar dels museus participants ha estat del **8,3%**, acollint un total de 92.486 visitants escolars (un 74,1% amb entrada gratuïta), 453 grups de mitjana o màxima complexitat i 16.050 estudiants d'ensenyament postsecundària.

Concretament, aquests equipaments han establert **31 convenis amb centres educatius** del seu entorn i han desenvolupat **19 projectes amb centres d'educació no formal**. A tall d'exemple, el Museu de la Vida Rural i el Museu del Ter, en col·laboració amb instituts locals, han acollit projectes de diversificació curricular dissenyats com una mesura d'atenció a la diversitat per a alumnes que presenten dificultats d'aprenentatge durant l'ESO. Al seu torn, el Museu de Guissona confecciona programes educatius a mida per a les institucions educatives del seu municipi i el Museu Etnològic del Montseny s'adreça a les escoles de la zona amb el programa [El Montseny a l'escola](#), que pretén conscienciar als escolars sobre la protecció mediambiental.

En tant que recurs educatiu que fomenta la innovació didàctica, els museus treballen conjuntament amb la comunitat docent per incrementar la qualitat de l'aprenentatge dels alumnes, per exemple, a través de jornades, sessions pedagògiques o la cessió dels seus espais. Alhora, la majoria d'equipaments posen a disposició de les escoles dossiers pedagògics que complementen les activitats educatives que ofereixen.

Avançar el canvi social

El conjunt de museus treballa per avançar cap al canvi social, encoratjant la reflexió i el debat sobre els reptes socials actuals. Per aquest motiu, tots estan **compromesos amb els ODS** de les Nacions Unides, treballant temàtiques que els són afins a través d'exposicions temporals, activitats, visites guiades o relectures de la seva col·lecció. Dos temes centrals que han abordat la totalitat de museus són la igualtat de gènere i la lluita contra el canvi climàtic, amb programes com [En clau de dona](#), del Museu d'Art de Girona o [Calidoscopi. Alteració i \(r\)Responsabilitat](#), del Museu de la Mediterrània.

Al mateix temps, els museus apliquen **models de gestió sostenibles** i difonen mesures que s'alineen amb els ODS: la reutilització de materials, la reducció d'emissions en l'ús energètic, l'estalvi d'aigua o el consum de proximitat, entre d'altres. A més, compten amb acreditacions ambientals oficials, com en els casos del Museu de la Vida Rural, el Museu Frederic Marès, el Museu Nacional d'Art de Catalunya i el Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya.